

Itäisen Suomen ohjelma

Valtioneuvoston julkaisu 2025:14

Itäisen Suomen ohjelma

Valtioneuvosto Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvosto
Valtioneuvoston kanslia
CC BY-NC 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-549-8
ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Itäisen Suomen ohjelma

Valtioneuvoston julkaisu 2025:14

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Itäisen Suomen ohjelman valmisteluryhmä

Kieli suomi

Sivumäärä 39

Tiivistelmä

Itäisen Suomen ohjelman tavoitteena on edistää ohjelma-alueen taloudellista kasvua, elinvoimaa, investointeja, osaamisen kehittämistä ja työvoiman saatavuutta. Toimenpiteillä edistetään myös koko Suomen huoltovarmuutta ja omavaraisuutta muuttuneessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Itäisen Suomen ohjelma on tunnustettu myös itse aluetta laajempaan, EU-tasoisena strategisena kysymyksenä, jossa elinvoimaisuuden vahvistaminen nähdään keskeisenä asiana myös koko EU:n turvallisuuden näkökulmasta. Itäisen Suomen kasvun ja kehittymisen vaikutukset hyödyttävät koko Suomea niin taloudellisten vaikutusten kuin turvallisuuden näkökulmasta.

Itäisen Suomen ohjelman valmistelu on käynnistetty Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti keväällä 2024. Ohjelman valmisteluryhmässä ovat olleet edustettuina alueen maakunnat (Kymenlaakso, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala sekä Kainuu) sekä ohjelman valmistelun kannalta keskeiset ministeriöt (SM, VM, VNK, YM, OKM, MMM, LVM ja TEM). Ohjelman valmistelua on tukenut laajasti sidosryhmiä edustava neuvottelukunta.

Itäisen Suomen ohjelman toimeenpano kestää koko hallituskauden ja osa toimenpiteistä jatkuu myös sen jälkeen. Ohjelman toimeenpanossa korostuu elinkeinoelämän, alueiden, kaupunkien ja kuntien, korkeakoulujen ja valtion välinen yhteistyö ja sen tiivistäminen.

Asiasanat itäinen, itäinen Suomi, saavutettavuus, alueohjelmat (suunnitelmat), kestävä kasvu, energia, kestävä matkailu, osaaminen, työvoima, turvallisuus, huoltovarmuus

ISBN PDF 978-952-383-549-8

ISSN PDF 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-549-8>

Programmet för östra Finland

Statsrådets publikationer 2025:14

Utgivare	Statsrådet		
Utarbetad av	Beredningsgruppen för programmet för östra Finland		
Språk	finska	Sidantal	39

Referat

Syftet med programmet för östra Finland är att främja ekonomisk tillväxt, livskraften, investering, kompetensutveckling och tillgången till arbetskraft i regionen. Genom åtgärderna främjar man också Finlands försörjningsberedskap och självförsörjning i det förändrade säkerhetspolitiska läget. Programmet för östra Finland är också en större strategisk EU-fråga eftersom stärkandet av livskraften är centralt också med tanke på säkerheten i hela EU. Tillväxten och utvecklingen i östra Finland gagnar hela Finland genom de positiva verkningarna på både ekonomin och säkerheten.

Beredningen av programmet för östra Finland inleddes våren 2024 i enlighet med regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering. I den arbetsgrupp som beredde programmet deltog representanter från landskapen i regionen (Kymmenedalen, Södra Karelen, Södra Savolax, Norra Savolax, Norra Karelen och Kajanaland) och de ministerier som är centrala för programmet (IM, FM, MM, UKM, JSM, KM och ANM). Beredningen av programmet har följts upp på bred basis av delegationen av intressegrupper.

Genomförandet av programmet för östra Finland fortgår under hela regeringsperioden, och en del av åtgärderna kommer att fortsätta också efter det. Det centrala vid beredningen av programmet är samarbetet mellan näringslivet, regionerna och städerna och mellan kommunerna, högskolorna och staten, och att effektivisera detta samarbete.

Nyckelord östra, östra Finland, tillgänglighet, regionala program (planer), hållbar tillväxt, energi, hållbar turism, kompetens, arbetskraft, säkerhet, försörjningsberedskap

ISBN PDF 978-952-383-549-8 **ISSN PDF** 2490-0966

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-549-8>

Programme for eastern Finland

Publications of the Finnish Government 2025:14**Publisher** Finnish Government**Group author** Programme for eastern Finland preparation group**Language** Finnish**Pages** 39

Abstract

The programme for eastern Finland aims to promote economic growth, vitality, investments, competence development and the availability of labour force in eastern Finland. The programme's measures will also contribute to improving Finland's self-sufficiency and security of supply in a changed security environment. The development of eastern Finland has been identified at the EU level as a broader strategic issue extending beyond the region itself, as strengthening the region's vitality is seen as a key priority for the security of the EU as a whole. Enhancing growth and development in eastern Finland will benefit all of Finland from both an economic and security standpoint.

The preparation of programme for eastern Finland was launched in line with the Programme of Petteri Orpo's Government in spring 2024. The preparation group includes representatives from the counties in the region (Kymenlaakso, South Savo, North Savo, South Karelia, North Karelia and Kainuu) and the ministries relevant to the themes of the programme (Ministry of the Interior, Ministry of Finance, Prime Minister's Office, Ministry of the Environment, Ministry of Education and Culture, Ministry of Agriculture and Forestry, Ministry of Transport and Communications and Ministry of Economic Affairs and Employment). The preparation of the programme has been monitored extensively by a stakeholder advisory board.

The implementation of the programme for eastern Finland will extend throughout the government term, with some measures also continuing thereafter. Cooperation between the business sector, regional actors, cities and municipalities, higher education institutions and the central government will play a key role in this work.

Keywords Eastern, eastern Finland, accessibility, regional programmes (plans), sustainable growth, energy, sustainable tourism, competence, labour force, security, security of supply

ISBN PDF 978-952-383-549-8**ISSN PDF** 2490-0966

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-549-8>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Itäisen Suomen visiotyöstä toimenpideohjelmaan	8
1.1 Itäisen Suomen kehittämisvisio.....	8
1.2 Itäisen Suomen ohjelman valmistelu.....	9
1.3 EU-hanke Itäisen Suomen strategiatyön tueksi.....	10
2 Itäisen Suomen tilannekuva	11
2.1 Aluetalouden kehitys ja näkymät.....	11
2.2 Alueiden vahvuudet	14
3 Ohjelman toimenpiteet	16
1. Kestävä kasvu, uudistavat investoinnit ja alueiden elinvoima.....	17
2. Puhdas energia ja digitaalinen puhdas kasvu.....	22
3. Kestävä matkailu.....	25
4. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus.....	27
5. Turvallisuus, huoltovarmuus ja omavaraisuus.....	31
6. Fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus.....	35

ESIPUHE

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti hallitus on jatkanut Itäisen Suomen kehittämisvisiota uudessa geopoliittisessa tilanteessa. Venäjän 2022 käynnistämä hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on muuttanut Suomen turvallisuusympäristön sekä vaikuttanut taloudelliseen toimintaympäristöömme perustavanlaatuisesti. Muuttuneessa tilanteessa itäisen Suomen elinvoima on entistä vahvemmin turvallisuuskysymys ja koko Suomen yhteinen asia.

Tämä laajassa yhteistyössä valmisteltu ehdotus ohjelmaksi esittelee keskeiset tavoitteet ja painopistealueet, joihin itäisessä Suomessa on panostettava, sekä toimenpiteet, joiden avulla tavoitteet saavutetaan. Erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, että toimenpiteet ovat toteuttamiskelpoisia ja vaikuttavia, sekä siihen, että ne vastaavat sekä paikallisiin että laajemmin kansallisesti tunnistettuihin haasteisiin. On ensiarvoisen tärkeää, että alueiden omat vahvuusalueet ja potentiaali saadaan täysimääräisesti valjastettua koko Suomen elinvoiman ja kilpailukyvyn edistämiseen. Pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen maassa toimivien yhteyksien ja yhteistyön merkitys korostuu.

Haluan kiittää kaikkia ohjelman valmisteluun osallistuneita, erityisesti maakunta-johtajista ja valtioneuvoston virkamiehistä koostuvaa valmisteluryhmää, jolla oli merkittävä rooli ohjelmaehdotuksen valmiiksi saattamisessa, sekä neuvottelukuntaa, joka tarjosi arvokasta ja asiantuntevaa tukea valmistelun eri vaiheissa. Tämä Itäisen Suomen ohjelma on siis tiiviin yhteistyön tulos, minkä toivon jatkuvan myös ohjelmakokonaisuutta toimeenpantaessa. Jotta ohjelma olisi myös käytännössä vaikuttava, tulee alueen eri toimijoiden sitoutua toimeenpanoon ja aktiivisesti edistää esitettyjen toimien toteutumista. Tehdään itäisestä Suomesta yhdessä vahvempi!

Tiina Korhonen

Itäisen Suomen ohjelman valmisteluryhmän puheenjohtaja, ylijohtaja, työ- ja elinkeinoministeriö

Tammikuu 2025

1 Itäisen Suomen visiotyöstä toimenpideohjelmaan

1.1 Itäisen Suomen kehittämisvisio

Venäjän helmikuussa 2022 aloittama laiton hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on muuttanut Suomen turvallisuusympäristön perustavanlaatuisesti ja pitkäkestoisesti. Samalla se on muuttanut itäisen Suomen ja raja-alueiden merkitystä paitsi koko Suomelle, myös Euroopan unionille ja Natolle. Suomen ja Venäjän välinen 1 343 kilometrin pituinen raja kattaa huomattavan osan koko EU:n ja Venäjän välisestä rajasta.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vaikuttanut perustavanlaatuisesti Suomen ja Venäjän kahdenvälisiin suhteisiin. Hyökkäyssodan moninaiset seurannaisvaikutukset ovat tuntuneet erityisesti raja-alueilla sekä laajemmin myös itäisessä Suomessa. Valitsevassa geopoliittisessa tilanteessa muutos voi olla pitkäkestoinen, ja itäisen Suomen elinvoimaisuus on Suomelle myös turvallisuuspoliittinen kysymys.

Kesällä 2022 hallitus perusti akuuttiin tilanteeseen valtiosihteerityöryhmän selvittämään keinoja, joilla itäisen Suomen elinvoimaa ja uudistumista vahvistettaisiin äkillisesti muuttuneessa toimintaympäristössä. Yhtenä toimenpiteenä työryhmä esitti, että itäiselle Suomelle tulisi laatia yhteinen tulevaisuuteen katsova kehittämisvisio. Visio laadittiin laajassa yhteistyössä ja helmikuussa 2023 valmistuneen vision ytimessä oli ajatus alueen toimijoiden yhteistyön tiivistämisestä, yhteisen näkymän luomisesta sekä uuden suunnan etsimisestä.

Kehittämisvisiossa tunnistettiin, että Suomi voi menestyä vain huolehtimalla yrittäjyyden toimintaedellytyksistä, työvoiman saatavuudesta, asukkaiden hyvinvoinnista ja muista alueiden elinvoimaa vahvistavista tekijöistä kaikkialla Suomessa. Kun itäinen Suomi muiden alueiden mukana kehittyy ja menestyy, koko Suomi hyötyy ja vahvistuu. Tavoitteena oli tukea itäisen Suomen kehittämisvisiota vaalikaudet ylittävällä strategiatyöllä.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa todetaan hallituksen jatkavan itäisen Suomen kehittämisvisiota muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa.

Käsillä oleva Itäisen Suomen ohjelma päivittää ja konkretisoi kehittämisvision tavoitteita toimenpiteiksi, ja vie eteenpäin pitkäjänteistä työtä uuden aikakauden mahdollisuuksien vahvistamiseksi. Kyse ei ole vain konkreettisista toimenpiteistä, vaan toimien mukana syntyvästä mahdollisuudesta myös alueen henkisen ilmapiiirin vahvistamiseen ja tulevaisuuden uskon luomiseen.

1.2 Itäisen Suomen ohjelman valmistelu

Valtioneuvoston kanslia asetti Itäisen Suomen ohjelman valmisteluryhmän ja neuvottelukunnan keväällä 2024.¹ Niiden työskentelyä on tukenut yhteinen virkakunnasta koostuva sihteeristö. Koko hallituskauden kestävä työ käynnistyi virallisesti toukokuun lopussa pääministeri Petteri Orpon johdolla yhteisellä Itäisen ja Pohjoisen Suomen ohjelmien aloitustilaisuudella Helsingissä. Valmisteluryhmän tehtävänä on ollut valmistella ehdotus ohjelmaksi ja siihen sisältyviksi toimenpide-ehdotuksiksi 31.12.2024 mennessä.

Valmisteluryhmässä ovat olleet edustettuina itäisen Suomen alueen maakuntien liitot (Kymenlaakso, Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja Kainuu) sekä ohjelmasisältöjen kannalta keskeiset ministeriöt (SM, VM, VNK, YM, OKM, MMM, LVM ja TEM). Valmisteluryhmän puheenjohtajana on toiminut ylijohtaja Tiina Korhonen työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Neuvottelukunnassa on edustus eri ministeriöistä ja alueellisista viranomaisista sekä laajasti elinkeinoelämästä ja korkeakouluista. Neuvottelukunnan tehtävä on tukea ohjelman valmistelua ja seurata toimien täytäntöönpanoa valmisteluryhmän työn päätyttyä. Valtiosihteeri Risto Artjoen puheenjohtaman neuvottelukunnan toimikausi jatkuu hallituskauden loppuun saakka.

Ohjelman toimenpiteitä on valmisteltu kevään ja kesän 2024 aikana hankkeen valmisteluryhmässä. Lähtökohtana ovat olleet kuuden maakunnan tekemät ehdotukset toimenpiteiksi, joita on käsitelty yhteisesti valmisteluryhmän kokouksissa ja joita ministeriöiden edustajat ovat työstäneet edelleen. Ohjelman toimenpiteiksi on pyritty tunnistamaan toimia, jotka vaikuttavat mahdollisimman laajasti koko itäisen Suomen alueella. Ministeriöiden edustajat ovat arvioineet toimenpide-ehdotuksia myös niiden kustannusvaikutusten näkökulmasta huomioiden julkisen talouden asettamat reunaehdot. Valmisteluryhmän laatima ohjelmaluonnos on ollut lausuttavana lausuntopalvelussa² marraskuussa 2024. Lausuntoja tuli yhteensä 115 kappaletta.

1 [Pohjoisen ja Itäisen Suomen ohjelmat – Valtioneuvosto](#)

2 [Lausuntopyyntö Itäisen Suomen ohjelmaluonnoksesta – Lausuntopalvelu](#)

1.3 EU-hanke Itäisen Suomen strategiatyön tueksi

Itäisen Suomen ohjelman valmisteluun kytkeytyy tiiviisti kesällä 2024 käynnistynyt Euroopan komission (DG REFORM) rahoittama TSI-hanke (Technical Support Instrument) Itäisen Suomen strategiatyön tueksi. Hankkeen lähtökohtana on löytää uusia ratkaisuja itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi Venäjän hyökkäyssodan myötä muuttuneessa toimintaympäristössä ja vaikuttaa tulevan EU:n alue- ja rakennepoliitiikan ohjelmakauden rahoitukseen. Hankkeessa on kyse alueen pitkän aikavälin strategisesta uudelleenmäärittelystä muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa.

Hankkeen puitteissa laaditaan yhteinen siirtymästrategia itäiselle Suomelle sekä maakuntakohtaiset siirtymästrategiat. Hankkeessa ovat mukana Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Kainuun, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakunnat. On siis tunnistettava alueiden omat vahvuudet, taloudelliset mahdollisuudet ja toisaalta myös niitä haastavat tekijät. Hankkeen pää toteuttaja on OECD, joka tuo prosessiin kansainvälistä asiantuntemusta, ja auttaa näkemään mahdollisuudet kansallista näkökulmaa laajemmin.

Hankkeen tavoitteena on osaltaan varmistaa, että myös EU-tasolla jatkossa tehtävät päätökset ja panostukset kohdistuvat mahdollisimman vaikuttavasti juuri niille osa-alueille, jotka tukevat itäisen Suomen alueen kestäväää kasvua ja elinvoimaisuuden vahvistumista.

2 Itäisen Suomen tilannekuva

2.1 Aluetalouden kehitys ja näkymät

Venäjän laitton hyökkäyssota Ukrainaa vastaan helmikuussa 2022, sekä sodan välilliset vaikutukset, ovat näkyneet Suomessa monin eri tavoin. Välittöimpiä vaikutukset ovat olleet matkailualalla, joka jo Covid 19-pandemian aikana kärsi matkustusrajoituksista. Ulkomaisten matkailijoiden määrät ja yöpymiset ovat esimerkkejä konkreettisista mittareista, joiden valossa sodan taloudellisia vaikutuksia on alueellisesti pystytty arvioimaan. Myös vähittäiskaupassa vaikutukset ovat olleet merkittäviä etenkin seuduilla, joilla on rajanylityspaikka. Lisäksi maantieteellinen sijainti heikentää raja-alueen mahdollisuuksia vihreän siirtymän investointeihin tuulivoiman rakentamisrajoitteiden vuoksi. Monilla muilla aloilla vaikutusten hahmottaminen on ollut huomattavan paljon haastavampaa, ja eri toimialat kattavan tiedon tarve aluetalouden ja työllisyyden kehityksestä Venäjän hyökkäyssodan käynnistymisen jälkeen on ollut ilmeinen.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VATT:n Datahuone on kesän ja syksyn 2024 aikana selvittänyt työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta itäisen ja pohjoisen Suomen aluetaloudellista kehitystä³. Toimeksiannon taustalla oli tarve saada aiempaa kattavampi käsitys itäisen ja pohjoisen Suomen ohjelma-alueiden aluetalouksien kehityksestä sekä pidemmällä aikavälillä että Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen. Raportti perustuu Datahuoneen käytettävissä oleviin tilasto- ja rekisteriaineistoihin, eikä sen perusteella ole mahdollista saada kattavaa kokonaiskuvaa itäisen Suomen eri alueiden talouden kehityksestä. Koko itäisen Suomen ohjelma-alueen tarkastelussa maakunta- tai etenkään seutukuntakohtaiset muutokset eivät välttämättä nouse esille. Selvityksen tuloksien perusteella ei myöskään voi tehdä suoraan johtopäätöksiä hyökkäyssodan vaikutuksista, sillä aluetaloudellinen kehitys voi olla jatkumoa aiemmille taloudellisille shokeille, suhdannevaihteluille ja pitkän aikavälin kehitykselle.

Selvityksen data kattaa kaikki maakunnat, mutta tuloksia on raportoitu Itäisen Suomen ja Pohjoisen Suomen ohjelma-alueittain. Muita maakuntia on Uuttamaata lukuun ottamatta tarkasteltu omana kokonaisuutenaan. Selvityksessä tarkastellaan alueiden taloudellisen toiminnan ja työllisyyden kehitystä pitkällä ja

3 Tähän linkki 17.12.2024 julkaistavaan raporttiin

lyhyellä aikavälillä, joista pitkä aikaväli kattaa ajanjakson vuodesta 2007 viimeimpään tilastointivuoteen eli pääasiassa vuoteen 2022 tai 2023 saakka ja lyhyt aikaväli ajanjakson vuodesta 2019 viimeimpään saatavilla olevaan ajankohtaan, joka on tuoreimpien aineistojen osalta syyskuu 2024. Työllisyyden ja taloudellisen toiminnan ohella keskeisinä muuttujina tarkastellaan väestönmuutosta ja väestörakennetta.

Itäisen Suomen ohjelma-alueen taloudellisen toiminnan taso on ollut pitkään muuta maata heikompi. Ohjelma-alueella on matalampi työllisyysaste, korkeampi työttömyysaste, alemmat keskimääräiset tulot ja vähemmän työpaikkoja asukasta kohti kuin muualla maassa. Ero muuhun maahan ei kuitenkaan ole suuri, jos sitä vertaa muihin maakuntiin kuin Uuteenmaahan. Vaikka ohjelma-alueen tilanne on monella taloudellisella mittarilla muuta maata heikompi, on kehitys ollut pääosin samanlainen tai jopa parempi kuin muualla. Esimerkiksi viimeisen viiden vuoden aikana palkka- ja palkkiotuloja saaneiden osuus työikäisistä on kehittynyt muuta maata suotuisammin. Palkka- ja palkkiotulojen saaneiden lukumäärän kehitys on kuitenkin eriytynyt muusta maasta jo ennen Venäjän hyökkäyssotaa. Pääsyynä tähän on työikäisen väestön väheneminen. Työntekijöiden määrä sen sijaan on kehittynyt kaikilla toimialoilla muuta maata heikommin jo ennen Venäjän hyökkäyssotaa. Myös tähän pääasiallisena syynä on todennäköisesti pidemmän aikavälin väestökehityksen trendi.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vähentänyt Venäjän ja Suomen välistä taloudellista kanssakäymistä huomattavasti. Merkittävä osa suomalaisten yritysten Venäjän-kaupasta on loppunut, ja venäläisten matkailijoiden maahantulo on päättynyt. Suomi on myös rajoittanut valtioneuvoston periaatepäätöksellä venäläisten matkustamista Suomeen. Selvityksen perusteella voidaan todeta hyökkäyssodan taloudellisten vaikutusten koskevan koko Suomea. Venäjän-kaupan sekä venäläisten matkailijoiden maahantulon loppumisella on kuitenkin voinut olla itäiselle Suomelle muuta maata suurempi merkitys.

Muusta maasta poikkeava negatiivinen kehitys hyökkäyssodan alun jälkeen on mahdollinen yksittäisillä toimialoilla ja maakunnissa, joissa rajaliikenteen merkitys oli aiemmin suhteessa suurin. Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa majoitus- ja ravitsemusalojen sekä osin myös vähittäiskaupan työntekijämäärä on kehittynyt muuta maata selvästi heikommin ja vähentynyt enemmän kuin pelkkä väestökehitys antaisi olettaa. Sen sijaan esimerkiksi metsäteollisuudessa itäisen Suomen ohjelma-alueen tai yksittäisen maakuntien työntekijämäärien kehitys ei ole ollut muuta maata heikompaa. On kuitenkin mahdollista, että osa hyökkäyssodan aluetaloudellisista vaikutuksista ilmenee viiveellä, minkä vuoksi on perusteltua seurata kehitystä sekä koko itäisessä Suomessa että sen eri maakunnissa.

Tilastokeskuksen liikevaihtoineistojen (Tilastokeskuksen maksullinen Toimiala Online -palvelu) perusteella kaikkien toimialojen liikevaihdon kasvu jäi vuosina 2021–2023 itäisen Suomen maakunnissa muuta maata heikommaksi. Vastaavana ajankohtana myös viennin kehitys oli selkeästi heikompaa kuin koko maassa.

Väestökehitys vaikuttaa huomattavasti alueiden taloudellisiin näkymiin. Viimeisen viidentoista vuoden aikana väestö on vähentynyt kaikissa itäisen ohjelma-alueen maakunnissa. Väestön väheneminen johtuu sekä muuttotappiosta että luonnollisesta väestön vähenemisestä. Tarkempi aluejako antaa monipuolisemman kuvan väestökehityksestä: itäisessä Suomessa on myös kasvavia maakuntakeskuksia ja kuntia, joissa ikärakenne poikkeaa muista kunnista.

Tilastokeskuksen syksyn 2024 väestöennusteen mukaan kaikkien itäisen Suomen maakuntien asukasluvun ennustetaan laskevan Pohjois-Savoa lukuun ottamatta. Vähenevä väestömäärä on tarkoittanut myös taloudellisen toiminnan vähenemistä. Tästä huolimatta alueella asuvien taloudellinen hyvinvointi voi säilyä ennallaan tai parantua.

Nykytilanteessa itäisen Suomen väestökehitystä on tarkasteltava paitsi talouden ja hyvinvoinnin, myös kokonaisturvallisuuden kysymyksenä. Alueen kilpailukyvyyn rinnalle nousee valtion alueellisen eheyden, huoltovarmuuden ja poikkeusolojen toimintakyvyn kaltaisia kysymyksiä, jotka ovat merkittäviä paitsi itäisen Suomen, myös koko maan kannalta.

Datahuoneen tilastollinen tarkastelu kuvaa aluetalouden mennyttä kehitystä. Kuvaa täydentävät säännöllisesti toteutettavat suhdanneodotuksia ja kehitystä kartoittavat yrityskyselyt ja lähikuukausien ja -vuosien näkymiä ennakoivat katsaukset.

Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö toteuttavat kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä. Syksyn 2024 barometri perustuu 4 155:n pk-yrityksen vastauksiin.⁴ Itäisen Suomen maakuntien yritysten odotuksia kuvaavat saldoluvut olivat myönteisempiä kuin vielä keväällä 2024. Yleinen suhdanne näkymä on selvästi koko maan keskiarvoa negatiivisempi Pohjois-Karjalassa ja Kymenlaaksossa. Muissa maakunnissa suhdannenäkymät ovat samaa tasoa tai positiivisemmat kuin koko maassa.

4 [Pk-yritysbarometri 2/2024 – Yrittajat.fi](#)

Elinkeinoelämän keskusliiton joulukuussa 2024 julkaisema Pk-pulssi⁵ perustuu 1 087 pienen ja keskisuuren työnantajayrityksen arvioon nykytilasta sekä odotuksista lähikuukausille ja koko tulevalle vuodelle. Tulokset ovat suuntaa antavia, mutta itäisen Suomen maakunnat arvioivat kysynnän, työpaikkojen ja investointien nykytilanteen sekä odotukset vuodelle 2025 selkeästi heikommaksi kuin muut alueet.

Syksyn 2024 Alueellisissa kehitysnäkymissä⁶ itäisen Suomen elinkeinoelämän tilanteen odotettiin useimmilla seuduilla pysyvän samankaltaisena ja kahdella seudulla heikkenevän seuraavan puolen vuoden aikana. Vuoden päähän ulottuvat näkymät olivat jo positiivisempia lähes kaikilla seuduilla.

2.2 Alueiden vahvuudet

Itäisen Suomen ohjelma rakentuu alueen maakuntien vahvuuksien ja kehitysmahdollisuuksien varaan. Itäisessä Suomessa on paljon osaamista ja resursseja, joista koko Suomi voi hyötyä. Ohjelman toimenpiteillä tuetaan näitä vahvuuksia ja yhteistyötä, jota niiden eteenpäin viemiseksi tarvitaan. Tiiviit kuvaukset alueellisista vahvuuksista ovat maakuntien laatimat.

Etelä-Karjala on nopeasti kansainvälistyvä, energia- ja ympäristöteknologian ratkaisuja tuottava metsäbiotalouden suurmaakunta. Aiemmin erittäin vilkkaan idän liikenteen, kaupan ja turismin korvaaminen vaatii rajamaakunnassa määrätietoista aluetalouden uudistumista, jota tukevat kansainvälisesti kovatasoinen tutkimus ja koulutus, vahva prosessiteollisuuden osaaminen ja ainutlaatuinen Saimaan vesistö-alue. Etelä-Karjala on toiminut edelläkävijänä kokonaisturvallisuutta tukevassa alueellisessa varautumistyössä, johon sijainti kaakkoisrajalla ja rajaturvallisuus tuovat omat erityispiirteensä.

Etelä-Savo on tunnettu puhtaasta luonnostaan ja Saimaan vesistöstä, jotka tarjoavat erinomaiset mahdollisuudet matkailuun ja luonnonläheiseen elämään. Etelä-Savo on myös vapaa-ajan asumisen kärkimaakuntia. Maakunta tunnetaan vahvasta ruokakulttuuristaan ja on palkittu EU:n parhaana luomualueena. Elinkeinorakenne hyödyntää biotaloutta, vesiosaamista, metsää ja puuta. Etelä-Savossa sijaitsevatkin maailman puhtaimmat vesistöt. Etelä-Savo on Suomen metsäisin maakunta, ja sen erityisosaaminen liittyy kuitu- ja prosessiteknologiaan sekä metsäalan koulutukseen. TKI-tiekartan avulla maakunta pyrkii lisäämään tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä kansainvälistä vaikuttavuuttaan.

5 Yrityskysely: Pk-yritysten kasvukäännö antaa odottaa itseään – Elinkeinoelämän keskusliitto

6 Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2024 – Työ- ja elinkeinoministeriö

Kainuussa on runsaat ja monipuoliset luonnonvarat, vetovoimainen asuin- ja matkailuympäristö sekä osaamista niiden hyödyntämiseen tuotteina ja palveluina. Kainuun elinkeinotoiminnan vahvat kärjet ovat biotalous, kaivannaisala ja kemiateollisuus, matkailu ja teknologiateollisuus (metalli sekä ICT- ja elektroniikka). Kainuussa tuotetaan maailman vähähiilisimmät akkukemikaalit, matkailu on saanut uusia kansainvälisiä suoria lentoyhteyksiä ja datakeskustoimiala ja peliala ovat hui massa kasvussa.

Kymenlaakso on logistiikkamaakunta. Sen elinvoima nojaa strategiseen logistiseen sijaintiin, jossa HaminaKotkan satama yhdessä Kouvolan RRT-terminaalin kanssa ovat avainroolissa koko Suomen viennin kilpailukyvyn kannalta. Maakunnan uusiutuva teollisuusrakenne, kuten datakeskusinvestoinnit, akkuteollisuuden kasvava potentiaali ja kehittyvä elintarvikeklusteri, luovat monipuolisia työmahdollisuuksia ja tukevat talouskasvua. Myös perinteisesti vahva metsäteollisuus uusiutuu voimakkaasti läpikäytyään merkittävän rakennemuutoksen. Älykkään erikoistumisen kärjet – bio- ja kiertotalous, datatalous sekä vihreä ja älykäs logistiikka – ohjaavat kestävä kehitystä ja monipuolistavat elinkeinorakennetta.

Pohjois-Karjala on Euroopan metsämaakunta ja kokoaan suurempi koulutusmaakunta. EU:n itäisimmän maakunnan vahvuudet ovat ilmastoviisaassa metsäbiotaloudessa, modernissa teknologiateollisuudessa ja nykykarjalaisessa kulttuurissa. Luonnonvaroiltaan rikkaassa maakunnassa on myös kriittisiä mineraaleja ja niihin liittyvää kestävyysosaamista.

Pohjois-Savossa syntyy metsä- ja elintarviketuotannon biomassoista ja niiden jalostuksen sivuvirroista uusia puhtaan siirtymän tuotteita (vihreä vety, metaani, biokaasu, kiertolannoitteet). Tämän mahdollistaa muun muassa vahva sähkön kantaverkko (Järvilinja) ja mittava vihreän sähkön tuotanto. Teollisuus etenee nopeasti sektori-integraation tiellä, jossa samaa prosessia hyödyntää useampi teknologia. Lisäksi Pohjois-Savo tarjoaa merkittävän kansallisen turvallisuuden ja vientituotteiden kehittämisen ympäristön lääke-, rokote- ja hoitoteknologian alalla. Pohjois-Savo on Suomen tärkeimpiä elintarviketuotannon alueita. Pohjois-Savossa on vesiteknologiaan, maaperään ja mineraalitalouteen ja näitä yhdistäviin teknologioihin liittyvää TKI- ja yritystoimintaa ja maakunta on turvallisuuden keskittymä kärkialojensa ja toisaalta valtiollisen turvallisuuden ytimeen kuuluvien yksiköiden kautta.

3 Ohjelman toimenpiteet

Itäisen ja pohjoisen Suomen ohjelmia koskevan asettamispäätöksen mukaan molemmissa ohjelmissa tulee esittää tiiviisti ja konkreettisesti toimia, joilla:

1. voidaan lisätä kestävä kasvun mahdollisuuksia ja uusia investointeja sekä vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja alueiden elinvoimatekijöitä
2. voidaan kestävästi hyödyntää puhtaan energian mahdollisuuksia ja tukea digitaalista puhdasta kasvua
3. lisätään alueen kestävä matkailun vetovoimaa
4. edistetään osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta
5. vahvistetaan koko Suomen turvallisuutta, huoltovarmuutta ja omavaraisuutta
6. lisätään alueen (fyysistä ja digitaalista) saavutettavuutta.

Ohjelman toimeenpano käynnistyy vuoden 2025 alussa ja jatkuu pääministeri Petteri Orpon hallituskauden loppuun. Osa toteutettavista toimenpiteistä on pidemmän aikavälin toimia, joiden toteutus edellyttää sitoutumista myös tulevilla hallituskausilla.

Ohjelma rakentuu itäisen Suomen maakuntien ja kaupunkien vahvuuksien ja osaamisen sekä yhteistyön varaan. Toimenpiteet toteutetaan laaja-alaisessa ja tiiviissä yhteistyössä itäisen Suomen maakuntien, kaupunkien ja kuntien, elinkeinoelämän edustajien, yliopistojen ja korkeakoulujen, ministeriöiden, virastojen sekä muiden keskeisten sidosryhmien kesken.

Ohjelman toimenpiteitä edistetään nykyisiä aluekehittämisen foorumeja sekä määrärahoja hyödyntäen. Erityisesti Euroopan unionin rahoitusmahdollisuudet pyritään täysimääräisesti hyödyntämään. Asettamispäätöksen mukaisesti selvitetään lisäksi myös NATO:n tarjoamat rahoitusmahdollisuudet.

Ohjelman toimeenpanossa kiinnitetään huomiota resurssien entistä vaikuttavampaan kohdentamiseen sekä uudenlaisten yhteistyötapojen kehittämiseen.

Hallitus edistää aktiivisesti ohjelmaa käytettävissä olevin resurssein. Hallitus-ohjelmaan sisältyvien relevanttien toimien (mm. investointiohjelma) lisäksi ohjelmatyöhön ei ole ollut mahdollista ohjata merkittäviä lisäresursseja. Ohjelmaa valmistellaan ja toteutetaan valtion nykyisten talousraamien puitteissa. Mahdolliset ohjelman toimenpiteiden lisärahoitustarpeet käsitellään normaalissa talousarvio-menettelyssä. Euroopan unionin rahoitusmahdollisuuksia edistetään aktiivisesti seuraavan monivuotisen rahoituskehityksen valmistelun yhteydessä. Itäisten raja-alueiden elinvoiman vahvistaminen tulee huomioida koko EU:n kannalta keskeisenä turvallisuuskysymyksenä.

1. Kestävä kasvu, uudistavat investoinnit ja alueiden elinvoima

Johdanto

Venäjän hyökkäyssodan seurannaisvaikutukset ja globaalitalouden muutokset ovat aiheuttaneet moninaisia vaikutuksia itäisen Suomen kilpailukykyyn ja elinvoimatekijöihin. Energiakriisi, nopea inflaatio ja kohonnut korkotaso yhdistettynä tuottavuuden heikkoon kehitykseen sekä osaajapulaan ovat merkittävällä tavalla vaikeuttaneet yritysten toimintaedellytyksiä ja lykänneet niiden investointeja.

Vuoden 2024 lopulla valmistunut teollisuuspoliittinen strategia sisältää teollisuuspolitiikan kansalliset strategiset linjaukset ja ehdotukset politiikkatoimenpiteiksi. Kansallisten toimien ohella aluelähtöiset strategiset valinnat ja toimenpiteet sekä niiden yhteensovittaminen kansallisten toimien kanssa on välttämätöntä.

Kestävän kasvun vauhdittaminen edellyttää perinteisesti vahvojen toimialojen uudistumista ja uusien teknologioiden hyödyntämistä. Tuottavuutta voidaan parantaa digitalisaatiota hyödyntämällä ja investoinneilla aineettomaan pääomaan. Nykyisten toimialojen lisäksi tarvitaan panostuksia uusille kasvualoille, kuten puhtaaseen siirtymään, joilla on kansainvälistä kysyntää. Puhtaan siirtymän teollisten investointien toteutuminen edellyttää, että käytettävissä on puhtaasti tuotettua energiaa.

Toimenpiteiden avulla luodaan edellytyksiä sille, että itäisessä Suomessa on vahvoja osaamiskeskittymiä sekä -aloja. Osaamis- ja innovaatioympäristöt sekä yritystoiminnan palvelut luovat edellytyksiä yritysten uudistumiselle, uudelle yritystoiminnalle, vahvalle TKI-toiminnalle ja jalostusasteen nostamiselle.

Kaupungeilla ja kunnilla on keskeinen rooli kilpailukyvyn ja elinvoiman vahvistajina. Valtion ja yliopistokaupunkien solmimilla ekosysteemisopimuksilla kehitetään innovaatiotoiminnan ekosysteemejä eli tiiviitä yhteistoimintaverkostoja, vahvistetaan osaamiskärkeä sekä lisätään TKI-toiminnan vaikuttavuutta. Valtion ja kaupunkien temaattisella kumppanuudella vahvistetaan kaupunkilähtöistä kehittämistä ja kaupunkien keskinäistä verkottumista.

Ohjelman toimenpiteillä laajemmin pyritään varmistamaan, että elinkeinoelämän toimintaedellytykset ovat kunnossa ja osaavaa työvoimaa on saatavilla. Tavoitteena on, että itäinen Suomi on tulevaisuudessa entistä houkuttelevampi paikka yrityksille, investoinneille ja osaajille. Yritysten investointimahdollisuuksiin vaikuttaa rahoituksen saatavuus, joka voi joissain tapauksissa olla este investoinnin toteutumiselle.

Väestökehitys on alueiden tulevaisuuden kannalta keskeinen tekijä. Asukasluku tulee Tilastokeskuksen syksyn 2024 väestöennusteen mukaan vähenemään useimmissa itäisen Suomen maakunnissa, mikä vaikuttaa sekä palveluiden kysyntään että elinkeinoelämän näkymiin. Alueiden elinvoima tai hyvinvointi ei ole kiinni asukkaiden määrästä, mutta väestökehitys on välttämätöntä huomioida niin kuntien ja alueiden strategioissa kuin elinkeinoelämän kehitysnäkymissä.

Toimenpiteet

1. Teollisten keskittymien kehittäminen

Uudistuva ja kestävä teollisuus, ja niihin liittyvät innovatiiviset ja kestävät investoinnit, tutkimus- ja innovaatiotoiminnan ja kasvuyrittäjyyden kehittäminen yhdistettynä osaavaan työvoimaan ja koulutukseen luo uudenlaisen pohjan uusiutuvan teollisuuden ratkaisuille.

Tuetaan itäisen Suomen vahvuuksiin perustuvien teollisten keskittymien kehittämistä ja teollisten investointien vauhdittamista teollisuuspoliittisen strategian toimin ja mm. selvittämällä mahdollisuutta ns. nettonollakeskittymien perustamiseen. Kytetään itäisen Suomen teollisten keskittymien kehittäminen teollisuuspoliittisen strategian teollisten keskittymien kehittämisohjelmaan.

2–3. Invest in -toiminta

Perustetaan itäiseen Suomeen invest in -tiimi/tiimejä tunnistamaan ja edistämään alueen investointeja ja varmistetaan investointien edistämisen riittävä resursointi ml. tulevat elinvoimakeskukset. Kytetään alueellinen investointien koordinaatio ml. tarvittavan ennakkointitiedon tuottaminen merkittävien investointien edistämisen kansalliseen toimintamalliin eli ns. investointinyrkkiin.

Käynnistetään invest in -valmennuskokonaisuuden toteuttaminen.

4. Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kiihdyttäminen

Suomen 4 %:n T&K-tavoitteen saavuttamiseksi itäsuomalaisia pk-yrityksiä kannustetaan lisäämään T&K-investointejaan ja tehostamaan yritysten ja tutkimuksen välistä kansallista ja kansainvälistä TKI-yhteistyötä.

T&K-rahoitussuunnitelman mukaista rahoitusta suunnataan tulevien elinvoimakeskusten ja Business Finlandin kautta pk-yrityksille, jotka sitoutuvat pitkäjänteisesti lisäämään ja vahvistamaan uudistavaa T&K-toimintaansa. Lisäksi T&K-rahoituksella vahvistetaan yritysten sekä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yliaalueellista yhteistyötä. T&K-investointeihin on Itä-Suomessa käytettävissä myös EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman 2021–2027 mukaista rahoitusta. ELY- ja tulevilla elinvoimakeskuksilla on merkittävä rooli yritysten T&K-toimien aktivoinnissa ja ohjauksessa. Maakuntien liitot ja ELY-keskukset työskentelevät yhdessä alueiden strategisen kehittämisen painopisteiden mukaisesti vahvistaen yritysten TKI-toimintaympäristöä. Maakuntien liitot ja ELY-keskukset tukevat myös pitkäjänteisesti yliopistokaupunkien innovaatioekosysteemisopimuksia.

5–7. Rahoituksen pullonkaulojen avaaminen

Kymenlaaksolla ja Etelä-Karjalalla on käytettävissään selkeästi muuta itäisen Suomen ohjelma-aluetta pienemmät EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman resurssit. Maakunnille esitetään kohdennettavaksi lisärahoitusta alueiden elinvoiman vahvistamiseksi käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa.

Itäisen Suomen maakunnat ovat Kymenlaaksoa ja Etelä-Karjalaa lukuun ottamatta korkeimpien yritystukien aluetta. Tavoitellaan koko itäisen Suomen saamista tukialueeksi I vuonna 2028 alkavalla ohjelmakaudella siten, että ratkaisu ei heikennä Pohjois- ja Itä-Suomen NUTS 2 -alueen asemaa.

Yritysten rahoituksen saatavuus on yrityksiä koko Suomessa koskettava kysymys, jota käsitellään kasvutoimiin keskittyvässä Risto Murron vetämässä työryhmässä. Työ- ja elinkeinoministeriössä puolestaan valmistellaan Finnveraä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Itäisen Suomen osalta on tunnistettu tarve saada tarkempi kokonaiskuva yritysten rahoituksen saatavuudesta. Tehdään selvitys yritysten rahoituksen saatavuudesta itäisessä Suomessa.

8. Metsäbiotalouden uudet avaukset -kasvuohjelma

Kasvuohjelmassa tunnistetaan toimialan yleisten edellytysten pullonkaulat ja haetaan niihin ratkaisuja mukaan lukien tutkimus-, kehittämis-, innovaatio- ja koulutustarpeet (lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä). Ohjelma vahvistaa metsäbiotalouden erityisosaamista ja tutkimuskeskittymiä, joita itäisessä Suomessa on koko arvoketjussa: metsätaloudessa, metsänhoidossa ja metsätietoon perustuvissa palveluissa, materiaali-, puu-, kone-, prosessi- ja energiateknologiassa, kemiallisessa metsäteollisuudessa ja puutuoteteollisuudessa sekä puurakentamisessa. Lisäksi edistetään alueen toimijoiden (erityisesti pk-yritysten) TKI-kyvykkyyttä ja kykyä saada tukea kilpailuista TKI-ohjelmista, kasvatetaan kansallista ja kansainvälistä tietoisuutta Suomen metsäbiotalouden mahdollisuuksista ja tuetaan yritysten investointiedellytyksiä, kansainvälistymistä ja vientiä.

9–10. Alueelliset kokeilut

Käynnistetään kokeilu, joka keskittyy elinvoiman, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmat ja eri ikäryhmät huomioiden edistämään älykästä sopeutumista kunta- ja aluetasolla laajapohjaisessa yhteistyössä julkisten ja yksityisten toimijoiden kesken.

Selvitetään mahdollisuutta määraaikaisen erityistalousalueen perustamiseksi itäiseen Suomeen. Selvityksessä tulisi määritellä erityistalousalueen perustamiselle asetettavat tavoitteet, tarvittavat tukitoimet (esimerkiksi verokannustin, alueellinen tuki, sopimuksellinen malli, jokin muu vaihtoehto) sekä alue/alueet, jotka kuuluisivat perustettavaan erityistalousalueeseen. Alue/alueet olisivat maantieteellisesti rajattuja (esim. puhdasta siirtymää edistävät teolliset keskittymät).

Erityistalousalueista on tehty viime hallituskaudella selvitys.⁷ Selvityksessä on käyty läpi eurooppalaisia malleja. Alueellisista verokannusteista ja erityistalousalueista saadut eurooppalaiset kokemukset eivät selvityksen mukaan tarjoa yksiselitteistä vastausta järjestelyn toimivuudesta osana aluepolitiikkaa. Selvitys sisältää oikeudellisen analyysin, jonka mukaan EU-oikeus (erityisesti valtiontukisäännökset) ei estä alueellisten verokannustimien käyttöä, mutta asettaa niille rajoitteita. Perustuslain yhdenvertaisuusperiaate ei muodosta ilmeistä estettä esimerkiksi alueellisille verokannusteille, mutta edellyttää tukitoimien oikeasuhtaisuuden huolellista arviointia. Oikeasuhtaisuutta on mahdollista arvioida tarkemmin vasta, kun mahdollisen verokannustimen yksityiskohdat olisivat selvillä.

11. Helpotetaan omistajanvaihdoksia lisäämällä alueen yritysten ja oppilaitosten välistä yhteistyötä (jatkakoulu 2.0)

Luodaan itäiseen Suomeen verkostomainen työskentelymalli, jonka tavoitteena on edistää uusien jatkajien löytymistä alueen yrityksille. Verkostossa olisi mukana alueen oppilaitoksia, yrityksiä sekä yritysjärjestöjä. Toiminta olisi avointa kaikille yritystoiminnan jatkamisesta kiinnostuneille. Lisäksi yhteistyöllä haetaan myös keinoja hyödyntää oppisopimuksia omistajanvaihdosten työkaluna.

Tavoitetta edistävät toimet, joista on linjattu jo aiemmin

- Teollisuuspoliittinen strategia
- Suurten puhtaan siirtymän teollisten investointien vauhdittamiseksi toteutettava verotuki
- Strategisesti merkittävien investointien vauhdittaminen suoralla tuella vähähiilistämiseen ja nettonollatalouteen tähtääville investointihankkeille
- Biotaloussektorin kasvuun, kilpailukykyyn ja kannattavuuteen panostaminen kohdentamalla 10 miljoonaa euroa elintarvikeviennin, huoltovarmuuden ja metsäsektorin arvoketjujen edistämiseen
- TKI-rahoitussunnitelman mukainen T&K-rahoituksen vuosittainen lisäys 280 milj. eurolla vuoden 2023 lähtötasosta vuoteen 2030 asti

7 Erityistalousalueet ja alueelliset verokannustimet: juridinen ja taloudellinen selvitys (03/2023).

- Yhden luukun palvelun hankkeella kehitetään ympäristöllisiä lupamenettelyjä koskevaa sääntelyä. Puhtaan siirtymän hankkeiden etusijamenettelyn ja näitä koskevien muutoksenhakuasioiden kiireellisten edellytysten varmistaminen.
- Äkillisen rakennemuutoksen rahoitus Imatralla (10/2024) ja Kymenlaaksoon (11/2023) sekä koko Kotka-Haminan seutukunnan sisällyttäminen korkeimpien yritysten investointitukien tukialueeseen I
- GTK Mintecin koetehtaaseen ja sen käyttöönottoon kohdennetaan 18 milj. euron määräraha (TA 2025). Tehtaalla pystytään testaamaan rikastuksen kokonaisprosessi, tulosten perusteella voidaan arvioida mineraaliesiintymän kaupallista hyödynnettävyyttä.
- Suurteholaskennan kapasiteetin jatkuvuuden varmistamiseksi uusitaan Kajaanissa sijaitsevan EuroHPC LUMI -supertietokone (12/2024)

2. Puhdas energia ja digitaalinen puhdas kasvu

Johdanto

Puhdas siirtymä ja yhteiskunnan sähköistyminen luovat painetta sähköjärjestelmään. Uusiutuvaa energiaa ja sitä hyödyntäviä kulutushankkeita tulee edistää myös itäisessä Suomessa. Sähköjärjestelmän kannalta on toivottavaa, että sähkön tuotantoa, kulutusta ja akkuvarastoja rakennetaan ympäri Suomen. Itäiseen Suomeen on maantieteellisesti mahdollista rakentaa merkittävä määrä maatuulivoimaa.

Osa Itäisestä Suomesta on jäänyt Fingridin kantaverkon 400 kV yhteyden ulkopuolelle. Itäisen Suomen sähköverkossa on tilaa uusille tuotanto- ja kulutushankkeille, mutta nykyisen 110 kV verkon siirtokapasiteetti ei riittävässä määrin mahdollista suuren mittakaavan sähköntuotanto- tai kulutushankkeiden liittämistä, joita maakuntiin on suunnitteilla. Hallitus kiinnittää erityistä huomiota itäisen Suomen mahdollisuuksiin toteuttaa energiaintensiivisiä investointeja, ja kantaverkko-yhtiö Fingrid valmistautuu kehittämään 400 kilovoltin verkkoa itäisessä Suomessa.

Puolustusvoimien lakisääteinen aluevalvontatehtävä ja sen vaatimukset erityisesti Venäjän toiminnan seuraamiseksi ovat yksi merkittävistä tuulivoiman rakentamisen estävistä syistä itäisimmässä Suomessa. Samaan aikaan nämä alueet ovat kärsineet eniten hyökkäyssodan vaikutuksista, kun energiantuonti Venäjältä (mm. puu,

hake) on päättynyt. Itäiseen Suomeen on ehdotettu perustettavaksi kompensatio-alueita, joilla voitaisiin mahdollistaa tuulivoimaa ja turvata samalla aluevalvonnan ja puolustusvoimien toimintaedellytykset muun muassa valvontajärjestelmää kehittämällä. Kompensatioalueiden perustaminen edellyttää itäisen Suomen tuulivoimarakentamisen lisäämistä käsitelleen raportin tunnistamien edellytysten täyttymistä.

Itäisessä Suomessa syntyy merkittävä määrä biogeenistä hiilidioksidia. Nämä, erityisesti metsäteollisuuden tuotantolaitosten biogeeniset hiilidioksidilähteet tulisi hyödyntää jatkossa ja tuottaa vedyksi sekä edelleen muun muassa synteettisiksi polttoaineiksi tai kemikaaleiksi.

Toimenpiteet

12. Kantaverkon kehittäminen

Hallitus huolehtii Suomen kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n tarvittavasta investointikyvystä kehysriihessä sovitulla tavalla, jotta energiaverkot eivät muodosta kansallisesti investoinneille pullonkauloja missään päin Suomea. Hallitus arvioi Fingridin pääomitustarpeita ja suunnittelee mahdolliset pääomittamista koskevat tarpeet omistajien yhdenvertainen kohtelu, osakeyhtiölaki ja sähkömarkkinalaki huomioon ottaen, kun yhtiön suunnitelmat rakennettavien ja uusien sekä parannettavien voimajohtojen osalta etenevät toteutusvaiheeseen. Hallitus kiinnittää erityistä huomiota itäisen Suomen mahdollisuuksiin toteuttaa energiantensiivisiä investointeja.

Fingrid on käynnistänyt 400 kV yhteyden Huutokoski – Kontiolahti reittiselvityksen, jolla hanke on tarkoitus viedä tarkempana reittinä maakuntakaavaan. Vaaralinjan (Lappi – Pohjois-Pohjanmaa (Koillismaa) – Kainuu – Pohjois-Karjala – Etelä-Karjala) tarkempaa suunnittelua voidaan edistää, kun vaadittava tuotanto- ja kulutus-kapasiteetti varmistuu. Vaaralinja merkitään jo Pohjois-Karjalan maakuntakaavaan yhteystarpeena Kontiolahdesta pohjoiseen.

13. Tuulivoiman edistäminen

Itäisen Suomen tuulivoimarakentamisen edistämistä koskevan raportin⁸ mukaan kompensatioalueen perustaminen on mahdollista, mikäli raportin reunaehdot täyttyvät: mm. kompensatation vaatima rahoitus varmistuu, eikä valituille alueille rakentamiselle ole muita esteitä. Kompensatioalue edellyttäisi valtion siltarahoitusta sekä varmuuden siitä, että kerättävät kompensatiomaksut kattaisivat

8 Itäisen Suomen tuulivoimarakentamisen työryhmän loppuraportti – Valto

Puolustusvoimille syntyvät kustannukset halutussa määrin. Tuulivoimaloiden sijainnit ja yksityiskohdat tulisivat olla selvillä ratkaisua suunniteltaessa, ja tuulivoimatoimijoiden on sitouduttava kehittämään tuulivoimaa valittavalle tai valittaville alueille, jotta kompensaatiomalli toimisi tavoitellusti. Kompensaatioalueen määrittäminen vaatii poliittista päätöstä sopivasta tai sopivista alueista. Rakentamattomat hankkeet, jotka ovat jo saaneet myönteisen lausunnon, tulisi kyetä hyödyntämään täysimääräisesti.

Raportista annetuissa lausunnoissa⁹ kompensaatioalueen perustaminen nähtiin keskeisenä ratkaisuna, mutta alue ei saisi vaikuttaa negatiivisesti jo kaavoituksessa tunnistettuihin tuulivoima-alueisiin eikä hankekehityksessä oleviin hankkeisiin. Lausuntojen perusteella yritykset ovat valmiita osallistumaan kompensaation kustannuksiin rajoitetusti siten, että hankkeiden taloudellinen kannattavuus ei kärsi. Lausunnoissa korostui tarve kompensaatoratkaisun julkiselle rahoitukselle, jotta maksujen suuruus säilyisi kohtuullisena. Keskeisenä ehdotuksena tuotiin esiin myös yhteistyöryhmän perustaminen koordinoimaan energiatuotantoon ja maanpuolustuksen yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä. Raportin jatkotyö sisällytetään keväällä 2025 valmistuvaan energia- ja ilmastostrategiaan.

14. Valtion ja kaupunkien temaattinen kumppanuus

Teollisuuden investointeja ja energiamurroksen tarjoamia mahdollisuuksia edistetään valtion ja Lappeenrannan, Imatran ja Joensuun kaupungin temaattisessa kumppanuudessa.

Myös keskisuurten kasvukaupunkien temaattisen kumppanuuden alla kehitetään uudistuvaa teollisuutta ja puhdasta siirtymää. Itäisen Suomen osalta tämä koskettaa Mikkeliä, Kajaania, Kouvola ja Kotkaa.

15. CCUS (Carbon Capture, Utilization and Storage) -tutkimus- ja teknologiakeskus

Tavoitellaan lisäpanostuksia itäiseen Suomeen biogeenisen hiilidioksidin talteenottoon ja jatkojalostukseen liittyvään osaamiseen, tutkimukseen ja teknologiaan. Panostukset koulutukseen, kokeiluihin, innovaatioihin sekä tutkimuksen ja yritysten pilotoinnit mahdollistaviin teknologioihin loisivat pohjaa uusille CCUS-arvoketjun liiketoimintamahdollisuuksille Suomessa.

Tavoitetta edistävät toimet, joista on linjattu jo aiemmin

- Hallitus huolehtii Fingridin ja Gasgridin tarvitsemasta investointikyvystä, jotta energiaverkot eivät muodosta investoinneille pullonkauloja missään päin Suomea. Hallitus kiinnittää erityistä huomiota Itä-Suomen mahdollisuuksiin toteuttaa energaintensiivisiä investointeja.
- Hallituksen määräaikaisen 4 miljardin investointiohjelman mukaisesti hallitus esittää puhtaan energian kärkihankkeisiin 140 miljoonan euron valtuutta. Valtuus kohdistetaan teknisiin nieluihin.

3. Kestävä matkailu

Johdanto

Matkailulukujen valossa itäinen Suomi on viimeisten neljän vuoden aikana keväästä 2020 alkaen kärsinyt Venäjän matkailumarkkinan menetyksestä ensin korona-pandemian ja sitten Venäjän Ukrainaa vastaan käynnistämän hyökkäyssodan vaikutusten takia. Itäisen Suomen matkailuyrityksiä koettelee muiden suomalaisten ja kansainvälisten matkailuyritysten tavoin myös raaka-aineiden hintojen nousu sekä yleinen taloudellinen ja geopoliittinen epävarmuus. Itäisen Suomen matkailuala ei ole vielä pystynyt löytämään omaa elpymistään tukevaa polkua kriiseistä kohti uudistumista ja kasvua.

Ennen koronapandemiaa Venäjä oli Suomen tärkein yksittäinen matkailuvienti-markkina. Jo koronan takia asetetut matkustusrajoitukset leikkasivat venäläisten yöpymismäärät ja vientitulot murto-osaan aiemmasta. Vastauksena Venäjän hyökkäyssotaan EU on asettanut Venäjää vastaan pakotteita, joihin kuuluu muun muassa venäläisiä lentoliikenteen harjoittajia koskeva kiello päästä EU:n lentoasemille ja lentää EU:n ilmatilassa. Venäjän vastapakotteet puolestaan kieltävät eurooppalaisilta liikenteenharjoittajilta ylilennot Venäjän ilmatilassa, mikä heikentää Suomen saavutettavuutta Aasiasta. Näiltä markkinoilta tuli ennen koronapandemiaa noin kolmannes Suomen ulkomaisista matkailutulosta.

Itäisen Suomen matkailu nojaa vahvasti kotimaanmatkailuun. Vuonna 2022 kotimaanmatkailun kysynnän osuus matkailun kokonaiskysynnästä oli kaikissa itäisen Suomen maakunnissa merkittävästi koko maan keskiarvoa (65 %) suurempi osuuden vaihdella 86–93 prosentin välillä.

Itäisen Suomen alueen toimijoiden on yhdessä lisättävä matkailualueiden tunnettavuutta ja kiinnostavuutta yhdessä valituilla kansainvälisillä kohdemarkkinoilla. Matkailuun panostamalla on mahdollista saada itäisen Suomen alueelle uutta kilpailukykyä sekä vahvistaa sen veto- ja pitovoimaa niin asukkaille kuin investoinneille uusien työpaikkojen ja palveluiden myötä. Itäisessä Suomessa on tehty jo uusia matkailun avauksia ja potentiaalia markkinoiden laajentamiseen on tunnustettu.

Toimenpiteet

16. Kestävän matkailun kasvuohjelma

Itäisen Suomen kestävän matkailun kasvuohjelmakokonaisuus muodostuu Visit Finlandin sekä itäisen Suomen alueiden kestävää matkailua edistävästä hankkeista. Visit Finlandin toteuttama hanke painottuu itäisen Suomen matkailun kansainväliseen myytninedistämiseen, markkinoinnin ja kilpailukyvyn parantamiseen ja täydentää osaltaan alueellisten hankkeiden ja alueorganisaatioiden kansainvälisen kasvun ponnisteluja. Sen panostukset keskittyvät kansainvälisen myyntipotentiaalin omaavista itäisen Suomen kärkiyrityksistä muodostuvan verkoston kanssa tehtävään työhön. Visit Finlandin toimien vastinpariksi käynnistetään itäisen Suomen maakuntien yhteinen matkailualan kasvua tukeva hanke.

17. Itäisen Suomen matkailustrategian laatiminen

Laaditaan itäisen Suomen matkailustrategia kestävän matkailun kasvuohjelman yhteydessä. Strategiassa määritellään pitkän aikavälin tavoitteet itäisen Suomen matkailun kehittämiseksi, ja loisi pohjan muun muassa EU-varojen suuntaamiselle matkailun edistämiseksi. Strategia valmistellaan vuoden 2025 aikana aluelähtöisesti ja se linkitetään kestävän matkailun kasvuohjelmaan.

18–20. Luonto-, erä- ja kulttuurimatkailun vetovoiman kehittäminen

Metsähallituksen luontomatkailun toimenpidekokonaisuus sisältää laadun parannusta ja kehittämistoimia mm. esteettömyyden, saavutettavuuden, vesiretkilyinfran ja maastoliikenneväylien osalta. Käytön kestävyuden varmistamisen kokonaisuuteen kuuluvat mm. maastokohteiden jätehuollon vaatimat kehitystoimet. Osana luontomatkailun toimenpidekokonaisuutta päivitetään Repoveden ja Tiilikkajärven kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat. Toteutukseen sisällytetään myös matkailun kannalta keskeisimpien kulttuuriperintökohteiden vaatimia investointeja. Toimenpiteet tukevat Suomen matkailustrategian ja kansallisen luonnon virkistyskäytön strategian toimeenpanoa.

Perustetaan Imatralle valtakunnallinen konseptiltaan ainutlaatuinen erä- ja luonto-kulttuurimuseo, jonka toimialaan kuuluisi perinteisten eräelinkeinojen metsästyksen ja kalastuksen ohella laajemmin metsien virkistyskäyttö. Museo vahvistaisi alueen edellytyksiä tavoittaa ja palvella uusia kotimaisia ja kansainvälisiä matkailijaryhmiä keskeytyksissä olevan Venäjän matkailun tilalle.

Viimeistellään taidekeskus Retretin saneeraus ja päivitetään se ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi nykyaikaiseksi taidekeskukseksi. Kokonaisuuteen kuuluvat seuraavat osat: 1 200 henkilöä vetävä tapahtuma-areena ja kokous- ja konferenssi-keskus Kalliosali, maan alla oleva digitaalista taidetta esittelevä elämyskeskus sekä maan päällä sijaitseva taidenäyttelytila.

Tavoitetta edistävät toimet, joista on linjattu jo aiemmin

- Hallituksen investointiohjelman mukainen matkailu- ja luontohanke Palokin koskien patojen purku 20 miljoonaa euroa

4. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus

Johdanto

Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus ovat keskeisiä tekijöitä itäisen Suomen elinvoiman vahvistamisessa ja uuden kasvun luomisessa. Alueen nykyinen ikärakenne ja väestökehitysennusteet ovat haasteellisia; nuorisoikäluokat ovat merkittävästi pienempiä kuin muualla maassa ja väestön kokonaismäärän ennustetaan pienentyvän merkittävästi. Lisäksi lähitulevaisuudessa alueella odotetaan avautuvan runsaasti työpaikkoja. Erityisesti eläköitymisten ja kasvualoille kohdistuvien investointien myötä osaavan työvoiman kysynnän ennustetaan kasvavan.

Vuoden 2023 sivistyskatsauksessa (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:3) on todettu, että alueiden väliset koulutustasoerot riippuvat nykyisin lähinnä korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudesta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34 -vuotiaiden osuus on laskenut 2000-luvulla, ja selvimmin lasku näkyy muun muassa Kymenlaaksossa, jossa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus nuorista aikuisista on laskenut jo 30 vuoden takaiselle tasolle. Kymenlaakso on itäisen Suomen maakunnista ainoa, jossa ei ole yliopistoa tai yliopistokeskusta.

Osaavan työvoiman saatavuus on myös ratkaiseva kilpailutekijä yrityksille, jotka harjoittavat sijoittumista alueelle. Lisäksi se on elintärkeää alueella jo olemassa olevien yritysten palveluiden ja toiminnan kehittämiseksi. Osaamisen varmistamiseksi tarvitaan investointeja alueen koulutustarjontaan sekä tutkimus- ja kehitystoimintaan. Osaavan työvoiman saatavuus parhaimmillaan houkuttelee alueelle uusia investointeja ja vahvistaa alueen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa.

Taloudellinen kasvu keskittyy yleensä alueille, joissa tutkimus- ja kehitystoimintaan on panostettu. Opintojen jälkeinen työllistyminen alueelle on tärkeää työmarkkinoiden toimivuuden kannalta. Sen merkitys korostuu erityisesti alueilla, joilla on työvoimapulaa. Myös kansainvälisten opiskelijoiden kotoutuminen ja juurtuminen alueelle ovat keskeisiä tavoitteita. Tämä edellyttää toimenpiteitä maahantuloon, arkipäivän elämään, kielitaitoon, koulutukseen ja työmarkkinoille pääsemiseen liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi.

Kaiken kaikkiaan osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus ovat elintärkeitä itäiselle Suomelle. Ne vaikuttavat suoraan alueen kehitysmahdollisuuksiin, yritysten kilpailukykyyn sekä alueen elinvoimaisuuteen.

Toimenpiteet

21. Työ- ja opiskeluperäisen maahanmuuton sujuvoittaminen ja varmistaminen itäisessä Suomessa

Edistetään kansainvälisten opiskelijoiden juurtumista itäiseen Suomeen. Edistetään osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta erityisesti TalentBoost-ohjelman toimia ja Work in Finlandin tarjoamia rakenteita ja palveluita hyödyntäen itäisessä Suomessa. Tavoitteena veto- ja pitovoiman edistäminen ja kansainvälisen rekrytoinnin sujuvoittaminen.

22. Varmistetaan koulutus- ja tutkimustarjonta itäisessä Suomessa alueen tarpeita vastaavin kriteerein ja korkea kansainvälinen taso huomioiden

Varmistetaan osaamisen joustava päivittäminen itäisessä Suomessa, jossa nuorisoikäluokat ovat muuta maata pienempiä. Osaamistarpeisiin vastaamisessa hyödynnetään hallituksen palauttamaa työvoimaviranomaisten mahdollisuutta hankkia korkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta tarveharkintaisena työvoimakoulutuksena.

23. Ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilu itäisessä Suomessa

Hallituksen esityksen mukaan ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kehittämiseksi käynnistetään kahdeksan vuotta kestävä kokeilu. Siihen voidaan ottaa enintään 40 koulutuksen järjestäjää, joiden tulee kattavasti edustaa koulutuksen järjestäjäkenttää. Esityksen mukaan Suomi jaettaisiin ammatillisen koulutuksen järjestämisen, väestön ja elinkeinojen osalta tarkoituksenmukaisiin alueisiin. Aluejaon lähtökohtana käytettäisiin maakuntajakoa. Aluejako ei voisi kuitenkaan perustua pelkästään maakuntiin, sillä yksittäinen maakunta olisi useissa tapauksissa liian pieni tarkasteluyksikkö. Aluejakoa tarkasteltaisiin useampien maakuntien kokonaisuuksina. Aluejaolla varmistettaisiin, että maan kaikista osista kokeiluun valikoituisi edustava määrä koulutuksen järjestäjiä. Haku avautuu keväällä 2025 ja päätökset valittavista koulutuksen järjestäjistä tehdään syksyllä 2025. Hakemusten arviointiin osallistuu Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Hallituksen esityksen mukaan kokeiluun osallistuva koulutuksen järjestäjä saisi nykyistä vapaammin järjestää lähes kaikkia ammatillisia tutkintoja. Lisäksi koulutusta voisi järjestää tarvittaessa myös työvoimakoulutuksena ja englannin kielellä. Tilauskoulutusmahdollisuutta valmistellaan omana erillisenä kokonaisuutena. Tavoitteista ja toimenpiteistä koulutustarjonnan ja työmarkkinoiden kohtaannon sekä laadun varmistamiseksi sovittaisiin opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Jotta kokeiluun valittavat koulutuksen järjestäjät muodostavat alueellisesti, mutta myös opiskelijamääriltään ja tutkintotarjonnaltaan riittävän monipuolisen järjestäjäverkon, on tärkeää, että itäisen Suomen ammatillisen koulutuksen järjestäjät hakevat toiminnanohjauksen kokeiluun.

24. Selvitys tukitoimista, joilla voidaan edistää osaavan työvoiman saatavuutta ja opintojen jälkeistä työllistymistä itäisessä Suomessa

Tehdään selvitys erilaisista tukitoimista, joilla voidaan olettaa olevan vaikutuksia opiskelijoiden muuttopäätöksiin ja/tai halukkuuteen tehdä työtä itäisessä Suomessa. Selvityksessä tulee arvioida mahdollisuus toteuttaa määräaikaisen alueellisen opintolainahyvityksen kokeilu- ja tutkimushanke itäisessä Suomessa ns. Norjan mallia soveltaen. Selvityksen yhteydessä tulee lisäksi tehdä esityksiä vaihtoehtoisiksi toimiksi alueelliselle opintolainahyvitykselle sekä arvioida niiden kustannuksia ja vaikuttavuutta suhteessa mahdolliseen alueelliseen opintolainahyvitykseen.

Tavoitetta edistävät toimet, joista on linjattu jo aiemmin

- Hallituksen esitys laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja siihen liittyviksi laeiksi annettu 10.10.2024.
- Lisärahoitus lääkärikoulutuksen pysyvään lisäämiseen 6/2024: Itä-Suomen yliopisto 2,6 milj. euroa (10 lisäaloituspaikkaa).
- Lisärahoitus uusiin aloituspaikkoihin sosiaali- ja terveysalalle 2/2023: LAB-ammattikorkeakoulu, Savonia-ammattikorkeakoulu.
- Korkeakoulujen koulutusvastuiden laajentaminen: Kajaanin ammattikorkeakoulu; ensihoitaja (AMK) – koulutusvastuu syksystä 2024 alkaen, Itä-Suomen yliopisto; teknis-luonnontieteellinen ala, LUT-yliopisto; yhteiskuntatieteellinen ala, Karelia-ammattikorkeakoulu; tieto- ja viestintätekniikka, toimintaterapeutti, LAB-ammattikorkeakoulu; sähkö- ja automaatiotekniikka ja Savonia-ammattikorkeakoulu; tietojenkäsittely, tuotantotalous – kaikki em. 2023 alkaen.
- Erityisavustus korkeakouluille itäisen Suomen opiskelijapaikkojen lisäämiseen ja tutkimusinfrastruktuurien vahvistamiseen 2/2023. Rahoituksesta 6 milj. euroa noin 260 aloituspaikan lisäämiseen ja 4 milj. euroa tutkimusinfrastruktuurien päivittämiseen ja rakentamiseen Itä-Suomen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.
- Lisärahoitus opettajankelpoisuuteen johtavien opintojen ja tutkintoon johtavan koulutuksen järjestämiseksi vastaamaan Kainuun ja Ylä-Savon osaamistarpeisiin sekä helpottamaan varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien työvoimapulaa 3/2023.

5. Turvallisuus, huoltovarmuus ja omavaraisuus

Johdanto

Suomen turvallisuus- ja toimintaympäristö on muuttunut perustavanlaatuisesti ja pitkäkestoisesti. Samalla myös itäisen Suomen strateginen merkitys on korostunut niin EU:ssa kuin Natossa. EU:n ja Venäjän välinen raja on noin 2400 kilometriä, josta hieman yli puolet on Suomen ja Venäjän välistä raja-aluetta.

Tämän myötä itäisen Suomen elinvoimaisuudesta on tullut myös turvallisuuspolitiikkaa. Itäisen Suomen ja raja-alueiden pitäminen elinvoimaisena edistää koko Suomen turvallisuutta. Vakaa toimintaympäristö on olennainen osa houkuttelevaa ympäristöä niin yrityksille kuin osaaajillekin.

Vuoden 2024 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaan Suomeen ei tällä hetkellä kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa, mutta sotilaalliseen voimankäyttöön tai sillä uhkaamiseen Suomea vastaan on varauduttava. Kuitenkin Suomeen kohdistuva hybrdivaikuttaminen erityisesti Venäjän toimesta on viime vuosina kasvanut merkittävästi. Esimerkiksi välineellistettyä maahantuloa käytetään yhtenä vaikuttamisen välineenä.

Itäisessä Suomessa on vahva fyysinen ja digitaalinen turvallisuusosaaminen, joka tuottaa osaamista ja ratkaisumalleja muualle Suomeen sekä Eurooppaan. Itäisen Suomen ratkaisut parantavat myös EU:n omavaraisuutta, ja ne ovat myös osa koko Suomen huoltovarmuuden turvaamisessa.

Kokonaisturvallisuus on koko yhteiskunnan asia. Myös huoltovarmuus perustuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin vahvaan ja pitkäjänteiseen yhteistyöhön.

Valtioneuvosto asettaa huoltovarmuudelle yleiset tavoitteet, joissa määritellään valmiuden taso ottaen huomioon väestön ja välttämättömät talouselämän sekä maanpuolustuksen vähimmäistarpeet. Päätös huoltovarmuuden tavoitteista on päivitetty lokakuussa 2024 vastaamaan muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimuksia. Päätös ja sen toimeenpanosuunnitelma huomioidaan itäisen Suomen ohjelman toimeenpanossa. Myös syyskuussa 2024 valmistuneen kyberturvallisuusstrategian sekä loppuvuodesta valmistuvan Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaiset toimet tullaan huomioimaan osana toimeenpanoa.

Toimenpiteet

25. Edistetään kyberturvallisuutta ja medialukutaitoa

Edistetään alueilla ja paikallisesti kyberturvallisuutta ja edistetään medialukutaitoa sekä disinformaation tunnistamista. Hyödynnetään olemassa olevia koulutusmahdollisuuksia ja kehitetään toimijoiden välistä yhteistyötä.

26. Vahvistetaan kokonaisturvallisuutta paikallisesti ja alueellisesti toteutettavin toimin

Vahvistetaan kokonaisturvallisuutta kehittämällä yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreiden ja toimialojen välillä sekä lisätään siihen liittyvää tietoisuutta paikallisesti ja alueellisesti. Tunnistetaan eri toimijoiden roolit sekä paikallisyhteisöjen merkitys alueilla. Tuetaan kansalaisten henkisen resilienssien ja turvallisuudentunteen vahvistumista.

27. Tuetaan paikallista ruoantuotantoa selvittämällä Finnveran takausmekanismin laajentamista maataloustuottajien investointeihin

Finnvera rahoittaa jo maatalouden yritystoimintaa, mutta alkutuotanto on lain-säädännöllä rajattu Finnveran rahoituksen ulkopuolelle. Finnveran kokonaislaki-uudistuksessa alkutuotanto on yksi käsiteltävä asia.

28. Alkutuotannon edellytysten turvaaminen kaikissa olosuhteissa

Hyödynnetään jo olemassa olevia tukimahdollisuuksia mahdollisimman tehokkaasti Itäisen Suomen alueella alkutuotannon edellytysten turvaamiseksi kaikissa olosuhteissa. Edistetään laaja-alaisesti maatalojen investointihalukkuutta ja -mahdollisuuksia esimerkiksi koulutuksen, neuvonnan ja hankkeiden kautta.

29. Parannetaan osaamisen huoltovarmuutta toteuttamalla kriittisen osaamisen tarkastelu yhdessä itäisen Suomen oppilaitosten kanssa

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää kriittistä osaamista ja sen kehittämistarpeita kartoittavan vuoropuhelun itäisen Suomen alueella. Vuoropuhelu voidaan haluttaessa käydä yhdessä pohjoisen Suomen kanssa. Vuoropuhelussa ovat mukana alueiden viranomaiset, työelämä ja koulutuksen järjestäjät. Vuoropuhelu linkittyy alueen osaamis-, koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakointiin.

30.–32. Verkostomaisten kokonaisturvallisuutta ja huoltovarmuutta vahvistavien osaamiskeskusten tukeminen

Itäisen Suomen alueelle on rakentunut laajaa osaamis-, TKI- ja yrityspohjaa sekä kehitysalustoja kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuushaasteiden taklaamiseksi ja alueen elinvoiman vahvistamiseksi. Alueella on käynnissä lukuisia kokonaisturvallisuuteen kytkeytyviä kehittämishankkeita, joiden merkitys on entistä tärkeämpää yhteiskunnan kokonaisvarautumisessa.

Verkostomaisesti toimiva kokonaisturvallisuuden osaamiskeskus on asiantuntijataho, joka kokoaa aiheeseen liittyvää tietoa, yhdistää toimijoita, tutkii, kehittää ja kouluttaa sekä auttaa eri tahoja kokonaisturvallisuuteen liittyvissä toimenpiteissä ja päätöksenteossa kansallisella tasolla. Osaamiskeskuksen toiminta vahvistaa itäisen Suomen vetovoimaa investointikohteena ja yritysten liiketoimintamahdollisuuksia sekä edistää osaajien saatavuutta.

Kokonaisturvallisuuden osaamiskeskuksen rakentaminen on käynnistynyt lokakuun alussa erillisellä kehittämishankkeella Savonia-ammattikorkeakoulun ja Kuopion kaupungin yhteistyönä. Selvitetään valtion mahdollisuutta tukea osaamiskeskuksen toimintaa laaja-alaisen kokonaisturvallisuuden toimintamallin rakentamiseksi julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä.

Perustetaan kokonaisturvallisuuden osaamiskeskuksen yhteyteen Kuopion seudulle toksikologisen osaamisen keskus. Toksikologien tehtävänä on mm. arvioida kemikaalien, tuotteiden ja ympäristömyrkköjen aiheuttamia riskejä, valmistella niihin liittyvää lainsäädäntöä ja riskien hallintaa, selvittää tahattomia ja tahallisia myrkytyksiä ja edistää työturvallisuutta. Toksikologista osaamista tarvitsevat erityisesti turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Ruokavirasto, Työterveyslaitos (TTL), Myrkytyskeskus, Suomen ympäristökeskus (SYKE) sekä kemian-, lääke- ja metsäteollisuuden toimijat.

Tuetaan European Logistics Institute (ELI) -osaamiskeskuksen perustamista itäiseen Suomeen. ELI on monialainen logistiikka-alan osaamiskeskus Kymenlaaksossa, jonka vahvuus muodostuu laajasta viranomaisten, yritysten ja oppilaitosten muodostamasta osaamis- ja asiantuntijaverkostosta. Osaamiskeskuksen osa-alueita ovat muun muassa tilaus- ja toimitusketjut sekä niiden hallinta, toimivuus ja turvallisuus. Lisäksi logistiikan kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus sekä palveluiden, materiaalien ja henkilöstön liikkuvuus sekä ensihoito on huomioitu.

Edistetään osaamiskeskusten avulla TKI-toimintaa, joka vahvistaa kokonaisturvallisuuden ja yhteiskunnallisen resilienssin ratkaisuja itäisen Suomen alueella.

Tavoitetta edistävät toimet, joista on linjattu jo aiemmin

- Euroopan komissio on myöntänyt 50 miljoonaa euroa lisärahoitusta itärajan valvonnan vahvistamiseen EU:n rajaturvallisuuden ja viisumipolitiikan rahoitustukivälineestä (BMVI). Suomelle on kohdennettu tästä välineestä kuluvalle EU-rahoituskaudella noin 83 miljoonaa euroa. Nyt myönnetty 50 miljoonaa euroa on tarkoitettu valvontakyvyn vahvistamiseen.
- Sisäministeriö ja valtiovarainministeriö ovat asettaneet alueellisen varautumisen yhteistyön ja tilannekuvatoiminnan kehittämishankkeen toimikaudelle 15.8.2024–30.8.2025. Hankkeessa selvitetään ja arvioidaan, miten varautumisen alueellista yhteistyötä, koordinaatiota ja alueellista tilannekuvatoimintaa ja siihen liittyvää valtion tilannekuvatoimintaa tulisi uudistaa niin, että se tukisi häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallintaa mahdollisimman tehokkaasti sekä valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden että muiden alueilla yhteiskunnan kriittisiä toimintoja ylläpitävien kannalta.
- Suomen kyberturvallisuusstrategia 2024–2035
- Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 10/2024
- Hallitusohjelmassa hallitus on sitoutunut turvaamaan riittävät resurssit, kaluston sekä teknologian Rajavartiolaitokselle
- Hallitusohjelman mukaisesti poliisitehtävissä toimivien määrää nostetaan ja poliisinresurssit turvataan pitkäjännitteisesti ja ennakoitavasti. Poliisin läsnäolo turvataan koko maassa
- Hallitusohjelman mukaisesti pelastustoimen ja hätäkeskuslaitoksen palvelut turvataan
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategian uudistaminen (valmistuu alkuvuodesta 2025)

6. Fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus

Johdanto

Venäjän laittoman hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan seurauksena asetetut pakotteet ja Venäjän vastaisten rajanylityspaikkojen sulkeminen ovat vaikuttaneet merkittävästi sekä tavara- että matkustajaliikenteeseen koko maassa ja erityisesti itäisessä Suomessa. Saimaan kanavan ja Venäjän tavaraliikenne on ohjautunut erityisesti Karjalan ja Savon radoille sekä rannikon satamiin. Sekä HaminaKotkan satama että Kouvolaan rautatieterminaali ovat tärkeitä itäisen Suomen kilpailukyyn ja viennin kannalta.

Kuljetusvirrat ovat kasvaneet kaikilla rataosuuksilla Savon radalla ja Karjalan radalla välillä Luumäki-Joensuu. Kuljetusvirrat ovat vähentyneet välillä Kouvola-Luumäki, mutta rataosan tavaraliikenteen määrät ovat edelleen suurimmat koko Suomessa. Vientikuljetusten ohella erityisesti Kaakkois-Suomessa sijaitsevan metsäteollisuuden keskittymän puuraaka-aineen kysynnän muutokset siirsivät kuljetuksia Savon ja Karjalan radoille, joiden välityskyky on koetuksella etenkin yksiraiteisilla osuuksilla.

Savon rata on kokonaisuudessaan (Kontiomäki-Kouvola) yksiraiteinen. Karjalan radalla välit Luumäki-Joutseno ja Imatra-Joensuu ovat yksiraiteisia samoin kuin ratayhteys Joensuusta Pohjoiseen Kontiomäelle. Kaksiraiteisuudella on merkitystä välityskyvyn sujuvuuden kannalta sekä tavara- että henkilöliikenteen osalta ja se mahdollistaa suuremmat nopeudet molemmille liikennemuodoille.

Osa aiemmista laivakuljetuksista on siirtynyt maanteille ja osaa aiemmin laivarahtina kuljetetuista materiaaleista ei kannata nyt kuljettaa lainkaan. Tämä heikentää alueen yritysten kilpailukykyä.

Covid 19-pandemian jälkeen itäisen Suomen lento- ja henkilöjunaliikenteen palvelutarjonta ei ole täysin palautunut aiemmalle tasolle. Erityisesti yhteydet itäisestä Suomesta pääkaupunkiseudulle ja Helsinki-Vantaalle ovat kriittisiä alueiden elinkeinoelämän ja matkailun kehittymisen kannalta. Toimivat laajakaista- ja matkahuoneyhteydet ovat edellytys alueen kehitykselle.

Itäisen Suomen liikennejärjestelmää ja saavutettavuutta kehitetään Liikenne 12-suunnitelman tavoitteista lähtien ja alueiden erityispiirteet huomioiden. Itäisen Suomen osalta tällaisiksi on suunnitelmaluonnoksessa tunnistettu muun muassa teollisuuden ja matkailun tarpeet sekä kansainvälinen saavutettavuus. Poikittaisyhteyksiä kehittämällä parannetaan satamien saavutettavuutta eri puolilta itäistä Suomea. Väylähankkeiden kehittämisessä hyödynnetään aktiivisesti EU-rahoitusvälineitä.

Toimenpiteet

33. Raideliikenteen toimintavarmuuden ja kilpailukyvyn parantaminen erityisesti Karjalan ja Savon radoilla

Itäisen Suomen raideliikenteen toimintavarmuutta ja kilpailukykyä parannetaan Karjalan ja Savon ratojen kehittämishankkeilla. Hallitusohjelman määräaikaisessa investointiohjelmassa on rahoitusvaraus Karjalan radan kehittämiseksi 215 milj. euroa sekä Savon radan nopeuttamiselle ja kapasiteetin kasvattamiselle 50 milj. euroa.

Karjalan radan kehittämiseen liittyen on käynnissä useita välityskykyä lisääviä suunnitelmakokonaisuuksia, kuten kaksoisraide Luumäki-Joutseno sekä Imatra-Joen-su. Savon radan osalta tehdään suunnittelua nopeuden nostoon sekä kapasiteetin ja toimintavarmuuden lisääviin toimenpiteisiin kuten liikennepaikkojen parantamisiin sekä sähkönsyötön lisäykseen. Toteutus päätöksiä tai päätösesityksiä on tehty toistaiseksi Karjalan radan osalta 90 milj. eurolla ja Savon radan osalta 3 milj. eurolla. Karjalan radalla toteuttaminen alkaa Kouvola-Luumäki väliltä perusparannustoimilla ja Lappeenrannan liikennepaikan suunnittelulla. Savon radan ratasuunnitelmien arvioidaan valmistuvan vuosien 2026–2027 aikana. Päätöksiä toteuttamisesta tehdään suunnitelmien valmistuttua.

34. Poikittaisyhteyksien parantaminen ja kriittiset yhteydet

Poikittaisyhteyksiä parannetaan ja kriittiset yhteydet satamiin varmistetaan liikenneverkon strategisen tilannekuvan tunnistamien tarpeiden mukaisesti yhteistyössä puolustushallinnon ja huoltovarmuuskeskuksen kanssa. Väyläviraston investointiohjelma vuosille 2026–2032 tulee sisältämään toimet väyläverkon poikittaisyhteyksien sekä kriittisten satamayhteyksien kehittämiseksi. Ohjelma valmistellaan heti Liikenne 12 -suunnitelman päivityksen valmistuttua.

35. Itäisen Suomen liikenneinfrastruktuurin parantaminen tarpeita vastaavaksi ja toimintavarmaksi

Liikenne 12 -suunnitelman päivityksessä tarkastellaan perusväylänpidon rahoitukseen merkittävää korotusta (luonnoksessa esitetty 450–580 milj. euron vuosittaista tasonnostoa vuodesta 2029 alkaen). Rahoituksesta 50 milj. euroa vuosittain ohjattaisiin pieniin parantamishankkeisiin mm. liikenneturvallisuuteen ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Perusväylänpidon rahoitustason nosto mahdollistaisi huoltovarmuuden kannalta keskeisten siltojen korjaamisen.

Hallitusohjelman määräaikaisen investointiohjelman puitteissa korjausvelan purkamiseen on myönnetty 200 miljoonaa euroa vuodelle 2025. Liikenne 12 -suunnitelmaluonnoksessa esitetään myös korjausvelkarahoitukseen 50 miljoonan lisäystä (yhteensä 120 milj. euroa) vuodelle 2026. EU:n rahoitusinstrumentteja hyödynnetään liikenneverkon kehittämisessä Liikenne 12 -suunnitelman linjauksiin ja Väyläverkon investointiohjelmaan perustuen.

Kehittämisrahoitusta ohjataan Liikenne 12 -suunnitelman tavoitteiden ja liikenneverkon strategisen tilannekuvan mukaisesti. TEN-T ydin- ja kattavan verkon liikenneyhteyksiä edistetään määrätietoisesti. Lisäksi on valmisteltu alueelliset painotukset tukemaan alueellisia erityispiirteitä. Itäisen Suomessa painopisteitä ovat teollisuuden ja matkailun tarpeet, kansainvälinen saavutettavuus sekä liikkumisen edellytysten varmistaminen olemassa olevaa verkkoa hyödyntäen (ml. yksityistiet).

36. Maakuntien kansallisen ja kansainvälisen saavutettavuuden kannalta kriittisen palvelutarjonnan turvaaminen

Valtion tekemä ostoliikennesopimus julkisesti tuetun henkilöjunaliikenteen palveluista on voimassa vuoteen 2030. Liikenne- ja viestintävirasto on selvittänyt vaihtoehtoja 2030-luvun julkisesti tuetulle ostoliikenteelle (ml. yöjunaliikenne). Tavoitteena on, että valtio linjaa 2030-luvulle hankittavan ostoliikenteen rahoitustasosta ja palvelukokonaisuuksista kevään 2025 aikana. Hankittavan liikenteen laajuuden ja palvelutason lisäksi kokonaiskustannuksiin vaikuttavat myös esimerkiksi ostoliikenteen käytössä olevaan junakalustoon ja varikkoihin tehtävät investoinnit sekä niiden ylläpitoon liittyvät kustannukset.

Valtio on tukenut väliaikaisesti reittilentoja Helsingistä Joensuun, Jyväskylän, Kajaanin, Kemin ja Kokkolan lentokentille vuodesta 2021 lähtien. Pääministeri Petteri Orpon hallitus päätti budjettiriihessä syksyllä 2023 jatkaa maakuntalentojen tukea vuoteen 2026 asti ja hakea jatkoneuvotteluissa kaupunkoja yhdenvertaisesti kohtelevaa sopimusmallia. Hallitus tarkastelee Suomen sisäisen lentoliikenteen osalta kaupunkien saavutettavuutta yhdenvertaisuus huomioiden kevään 2025 puoliväliriihessä. Lentoliikenteen ostojen kustannuksiin vaikuttavat ostettavien reittien lukumäärän ja sopimuskauden pituuden lisäksi esimerkiksi matkustajamäärät ja hankittu konetyyppi/koneen koko.

37. Tietoliikenneyhteyksien parantaminen itäisessä Suomessa

Liikenne- ja viestintäministeriö on tukenut laajakaistarakentamista 2010 alkaen alueilla, jonne viestintäverkot eivät rakennu markkinaehtoisesti. Viimeisimmän laajakaistatukiohjelman päätyttyä vuoden 2023 lopussa LVM:ssä on tehty virkistyönä hallitusohjelman mukainen selvitys laajakaistatuen tarpeesta tulevaisuudessa (LVM 2024:7). Selvityksen perusteella uudella laajakaistatukiohjelmalla voitaisiin saavuttaa positiivisia vaikutuksia digitalisaation edistämisen näkökulmasta. Lisäksi alueellinen yhdenvertaisuus paranisi ja kuntien elinvoima kasvaisi. Uuteen tukiohjelmaan ei ole tällä hetkellä varattuna rahoitusta valtiontalouden kehityksessä. Tuen alueellista kohdentamista voidaan selvittää, mikäli uutta tukiohjelmaa päätetään alkaa valmistella.

TAVOITETTA EDISTÄVÄT TOIMET, JOISTA ON LINJATTU JO AIEMMIN

Itäiseen Suomeen kohdistuvat liikennehankkeet (sis. hallitusohjelman määräaikaiseen investointiohjelmaan), joista on tehty päätös/talousarvioesitys:

- Valtatie 5 Leppävirta-Kuopio 180 milj. euron valtuus (2. lisätalousarvio 2024)
- Savonrata-Kouvola-Kuopio nopeuden ja kapasiteetin noston suunnittelu 3 milj. euron valtuus (TA 2025)
- Karjalanradan kehittäminen 1. vaihe 90 milj. euron valtuus (TA 2025)
- Valtatie 15 Rantahaka (Kotka)-Kouvola: 122 milj. euron valtuus (TA 2025)
- Valtatie 12 Mankala-Tillola 92 milj. euron valtuus (TA 2025)
- Valtatie 23 Karvion kanavan kohta 14 milj. euron valtuus (TA 2025)

Investointiohjelman määrärahaesitysten lisäksi hallitus on esittänyt budjettiriihessä 2024

- Perusväylänpitoon 2,7 miljoonan euron määrärahan Itä-Suomen pieniin liikennehankkeisiin
- Perusväylänpidon rahoituksella on toteutuksessa mm. Kouvola-Luumäki rataosan peruskorjausta (29,1 milj. eur), Jyväskylä-Pieksämäki (124 milj. eur) rataosan peruskorjaus sekä Syrjäsalmen ratasillan uusinta (13,7 milj. euroa).

- Maakuntalentojen jatkuminen ostopalveluliikenteenä on turvattu määräajaksi kevääseen 2026 asti. Tähän tarkoitukseen on varattu 38 miljoonaa euroa.

Vuonna 2023 käynnistyneellä CAP-rahoituskaudella maaseuturahastosta on varattu 53 miljoonaa euroa maaseutualueiden laajakaistayhteyksien edistämiseen

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN pdf: 978-952-383-549-8
ISSN pdf: 2490-0966